

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.5.091.313.016:502/504

Солобай Ю.В.,
Інститут проблем виховання
НАПН України, м. Київ

Анотація: У статті розглянуто особливості сучасного освітнього простору, вказані умови його екологізації, проаналізовано роль екологізації у формуванні успішної особистості.

Ключові слова: екологізація освітнього простору; формування в учнів гармонійних відносин з природою; коеволюція; успішна особистість

Аннотация: В статье рассмотрены особенности современного образовательного пространства, указаны условия его экологизации, проанализирована роль экологизации в формировании успешной личности

Ключевые слова: экологизация образовательного пространства; формирование у учащихся гармонических отношений с природой; коэволюция; успешная личность

Abstract: The features of modern educational space are considered in the article, the terms of his ecologization are indicated, the role of ecologization is analysed in forming of successful personality

Key words: ecologization of educational space; forming at the harmonic relationships of students with nature; co-evolution; successful personality

Актуальність проблеми. Технологічні досягнення людства, поєднані із споживацькими цінностями, що переважають у суспільстві, стали сьогодні причиною різкого загострення глобальної екологічної кризи. Дисгармонія у відносинах з природним світом вважається нині однією з найактуальних проблем сучасності, значення якої лише зростає із втратою стабільності планетарною екосистемою. Тому формування в учнів гармонійних відносин з природним довкіллям перетворюється на засіб збереження фізичного середовища існування майбутніх поколінь. Відтак, екологізація освітнього простору загальноосвітніх шкіл й позашкільних навчальних закладів стає невід'ємною умовою виховання успішної особистості, яка живе в часи реальної загрози екологічної катастрофи.

Останні дослідження. Поняття «простір» споріднене з поняттям «середовище» та має потужне наукове підґрунтя. Сьогодні освітнє середовище є складовою концепції Нової української школи й тлумачиться як «сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для комфортного навчання учнів, вчителів і самих батьків» [2]. Частина авторів особливу увагу приділяє відмінностям у трактовці понять «простір» та «середовище». Так, І.Шендрик вважає середовищем даність, з якою стикається суб'єкт виховання: фізичну реальність, регулятиви, що забезпечують існування середовища, та т.ін. Відповідно простір – це результат освоєння даності в процесі взаємодії суб'єктів виховання [3]. Теоретичні й методичні засади створення освітнього середовища як фактору формування особистості школярів аналізує Н.Гонтаровська.

Але проблема екологізації освітнього простору недостатньо висвітлена у вітчизняній педагогічній науці. Серед останніх досліджень – колективна монографія науковців Інституту проблем виховання НАПН України «Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи» [1]. Значно активніше ця тематика розробляється зарубіжними вченими: Є.Алісовим (педагогічне проектування екологічно безпечного освітнього середовища), Т.Шаляпіною (екологізація освітнього простору як засіб розвитку особистості), О. Писаревою (формування екологічно орієнтованого освітнього простору у шкільному середовищі).

Проте, у згаданих роботах меншою мірою аналізуються особливості сучасного освітнього простору та умови його екологізації, а також значення цього процесу для формування успішної особистості. Отже, **мета статті** – сконцентрувати увагу на розгляді особливостей сучасного освітнього простору та умовах його екологізації, як чиннику формування успішної особистості.

Викладення основного матеріалу. Важливим для нашого дослідження є розуміння нагальності створення освітнього простору «не лише у стінах навчального закладу, а й усюди, де перебуває учень»,

зафіксоване у Концепції реформування середньої школи [2]. Ця позиція цілком відповідає змінам, що відбуваються у методологічних засадах та парадигмі освіти, викликаних впровадженням Sustainable Development Strategy (концепції сталого (збалансованого, гармонійного) розвитку) – однієї з найбільш відомих стратегій гармонізації відносин у соціоприродній системі та подальшого розвитку людства. Звернення до понять «система» й «розвиток» скеровує дослідження до пов'язаного з ними поняття «простір», в якому, власне, відбувається розвиток відкритих динамічних систем, в тому числі – освітньої системи, що утворює власний (освітній) простір.

Особливості сучасного освітнього простору обумовлені трьома важливими чинниками. Перший: зміна біосферної функції людства, що перетворилося на глобальну спільноту, діяльність якої за впливом на планету дорівнює В.Вернадським до впливу геологічних сил. Другий: технологічні здобутки цивілізації, завдяки чому розпочався процес глобалізації та утворення людиною штучного середовища. Третій: надзвичайно стрімке руйнування екосистеми планети та скорочення природного довкілля. Ці фактори визначають суттєві особливості освітнього простору новітнього часу:

- Глобальний характер освіти;
- Мережевість освітнього простору;
- Віртуалізація освітнього процесу.

Зазначені чинники, по-перше, актуалізують екологічну компетентність особистості в якості ознаки успішності, по-друге, вимагають оновлення змісту освіти шляхом екологізації навчальних предметів та всієї інфраструктури освітнього простору. Важливо наголосити на тому, що показником результативності процесу є наповнення екологічним змістом інформаційного середовища, де знаходяться учні. За нашими дослідженнями час перебування старшокласників у соціальних мережах або у пошукових системах інтернету у рази перевищує час, протягом якого вони спілкуються з природою (близько 2% респондентів віддають віртуальній реальності до 15

годин на добу, а перебування у природному довкіллі обмежують 1-2 годинами). Таким чином, усвідомлення вихованцями меж і функцій з одного боку – природного, з іншого – штучного та віртуального середовищ має важливе значення для подальшої успішної адаптації не лише до соціальних, але й до природних умов життя (скажімо, наслідків зміни клімату), тобто формування успішної особистості.

Необхідно зазначити, що екологічна компетентність сьогодні активно доповнюється ідеями коеволюції, оскільки гармонізація відносин людини та природного світу означає розробку механізмів їх співіснування: стратегії коеволюційного розвитку. А це передбачає доповнення екологічної культури коеволюційним змістом, наріжним каменем якого є коеволюційні цінності: синтез гуманістичних цінностей та цінностей природи. Водночас змінитися вимоги і до професійної підготовки педагогів – вчителі мають бути серед найбільш кваліфікованих фахівців, що просувають ідеї гармонізації відносин людина-природа.

Однією з провідних умов екологізації освітнього простору є урахування виховного впливу соціального оточення школярів. Він є невід’ємною частиною виховного процесу та визначається якістю й спрямованістю різноманітних середовищ. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу та координації спільних зусиль в інтересах збалансованого розвитку навчальним закладам необхідно бути ініціаторами шкільних, місцевих та міжнародних екологічних проєктів, налагодження соціального партнерства з представниками місцевих громад, громадськими організаціями, представниками бізнесу, владними структурами.

Відтак, умовами успішної екологізації освітнього простору пропонуємо вважати:

- Екологізацію змісту та інфраструктури ЗОНЗ та ПНЗ;
- Коеволюційну спрямованість професійної підготовки педагогів;
- Соціальне партнерство ЗОШ та ПНЗ.

Висновки. Успішність особистості в сучасному світі можлива лише за умови оволодіння нею екологічною компетентністю, що є засадничою для встановлення гармонійних відносин як з соціальним оточенням, так й з природним довкіллям. Відтак, екологізація освітнього простору має сьогодні набути коеволюційного спрямування, що відповідає стратегії збалансованого розвитку соціоприродної системи та подальшого існування людини як біологічного виду.

Перспективними напрямками дослідження можуть бути наукові розвідки щодо технологій та умов формування екологічно орієнтованого освітнього простору.

Література

1. Екологізація освітнього простору загальноосвітньої школи: монографія/ Н. Пустовіт, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Тарасюк, Ю. Солобай. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – 154 с.
2. Нова українська школа. Концепція реформування середньої школи. – Офіційний сайт МОН України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
3. Шендрик И.Г. Образовательное пространство: теоретико-методологический аспект /И.Г. Шендрик // Образование и наука: Известия Уральского отделения РАО. Журнал теоретических и прикладных исследований. – 2001, №5 (11). – С.38-54.